

A FELNŐTTKÉPZÉS PROBLÉMÁI SZABADKÁN

A JKSZ X. kongresszusának határozatai az írástudatlanság felszámolását elsődleges és halaszthatatlan feladatnak minősítették. Ezért szükségesnek tartják, hogy a társultmunka-alapszervezetek, az oktatási-nevelési intézmények, az érdekközösségek, a helyi közösségek, a társadalmi-politikai közösségek és egyéb struktúrák átfogó és összehangolt akciót indítsanak az írástudatlanság felszámolására és akcióprogramok meghozatalával serkentsék a felnőttek általános oktatását.

Azóta számtalan megbeszélésen foglalkoztak Szabadkán a problémával. A társadalmi-politikai szervezetek és az oktatási-nevelési intézmények elemezték a helyzetet és meghatározták azokat a feladatokat, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a pártkongresszus határozatainak megvalósítása érdekében.

Mégis számtalan megbeszélésen hallottuk, hogy a felnőttek általános iskolai oktatása lemaradt. Kevés azoknak a száma, akik bekapcsolódnak a munkásegyletem esti iskolájának vagy az általános iskolák esti tagozatainak munkájába. Ezáltal a kongresszusi határozatok megvalósítása is késik. A társadalmi-politikai szervezetektől várt koordinált, szervezett és folyamatos munka is elmaradt. Nem valósult meg a társadalom összes szubjektumának felelősségteljes és kitartó munkája, amely a munkanélküli, de különösen a munkaviszonyban lévő dolgozók általános oktatására és nevelésére, valamint az írástudatlanság felszámolására vonatkozik. A meghozott akcióprogramhoz, úgy látszik csupán a munkásegyletem tartotta magát, bár magára maradt, és így az elért eredmények is csak részlegesen.

A felnőttoktatás fontosságáról már sok szó esett. A dolgozók általános iskolai végzettsége előfeltétele az öngazgatási és társadalmi aktivitásokba való bekapcsolódásuknak. Az általános iskolai végzettség teszi lehetővé dolgozóink számára a kultúrjavak kisajátítását is. Nyilvánvaló, hogy aki nem tud írni és olvasni, vagy e készség alacsony fokán áll, nincs a különböző információk és öngazgatási dokumentumok és határozatok birtokában sem. Részvétele az öngazgatási folyamatokban, a

döntéshozatalban csak formális. Helyette és az ő nevében valaki más dönt, megfosztva ezáltal alapvető alkotmányos jogától. Az öngazgatási folyamatban a döntéshozatalnak csupán eszköze, nem pedig teljes értékű és egyértelmű szubjektuma — résztvevője, megalkotója.

Éppen ezért a dolgozók írástudatlanságát a társadalmi-politikai közösség és a környezet társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális problémájának kell tekinteni. Az általános oktatási szinttől függ a dolgozó ember termelésbeli, társadalmi-politikai, öngazgatási, családbeli tevékenységének színvonala és minősége, szabad idejének ésszerű kihasználása és mint szociális lénynek az önmegvalósulásra vonatkozó tevékenysége.

Az 1971. évi népszámlálás adatai alapján Szabadka község területén 19 297 polgárt tartottak nyilván hiányos általános iskolával. Ezek a polgárok a 10 és a 40 év közötti életkor-kategóriába tartoztak. Az említettek közül 6 686 dolgozó munkaviszonyban volt, a többi a „munkanélküli” vagy „háztartásbeli” polgár kategóriájába tartozott. A munkaviszonyban levő dolgozók helyzete valamivel jobbnak mondható, mert részben biztosíthaták fenntartásukat, míg az általános iskolával nem rendelkező munkanélküli dolgozók foglalkoztatása szinte kilátástalannak bizonyult.

A szabadkai Veljko Vlahović Munkásegyletem felnőttképző tagozatain az 1970/71-es tanévtől számítva 3436 hallgató fejezte be az általános iskolát, ami azt jelenti, hogy ez az oktatási-nevelési intézmény évente mintegy 380 felnőtt számára tette lehetővé az általános iskolai képzés megszerzését. A munkásegyletem mellett az egyes településeken működő általános iskolák is foglalkoztak időről időre felnőttképzéssel. Mintegy 300 hallgató szerezte meg így az általános iskolai képzettséget az 1971—1979-es időszakban. Az 1979/80-as tanévben a község területén működő felnőttképző tagozatokon 641 hallgatót írtak be. Ebből 342-t a végzős tagozatokba.

1979 júniusában a munkásegyletem Andragógiai Szolgálat a szabadkai képviselő-testület társadalmi tevékenységek titkárságával karöltve kérdőíves felmérést végzett a társultmunka-alapszervezetekben. A felmérést azzal a céllal végezték, hogy megállapítsák azoknak a munkaviszonyban lévő dolgozóknak a számát, akiknek nincs meg az általános iskolai végzettségük. A felmérés felölelt minden 45 évnél fiatalabb dolgozót. A kérdőívet 230 tmsz küldte vissza és összesen 6655 dolgozóról tesz említést, akinek nem volt meg az általános iskolai végzettsége. Az igazsághoz tartozik azonban az is, hogy 146 tmsz a káderesek vagy más felelős személy jóvoltából nem volt hajlandó visszaküldeni a kérdőívet és ezáltal hozzásegíteni a felmérés nagyobb sikeréhez és teljességéhez. Ez mindenképpen sajnálatosnak mondható körülmény, hisz a „megtagadók” között olyan munkaszervezetek szerepelnek, mint a Zorka, a vasút dolgozói közössége, a Peščara, a Közművesítési Munkaszervezet, a Szabadkai Közlekedési Vállalat, valamint az Agrokombinát dolgozói közössége. Ezek az adatok viszont azt bizonyítják, hogy az

általános iskolával nem rendelkező foglalkoztatott száma jóval nagyobb, mint ahogy azt a felmérés adatai kimutatták. Itt kell megjegyezni azt is, hogy a Szabadkai Foglalkoztatási Öngazgatási Érdekközösség nyilvántartásán még további 884 általános iskolai végzettség nélküli dolgozó volt 1979-ben, akiknek a foglalkoztatása e körülmény miatt szinte lehetetlennek mondható.

Az említett körülmények ellenére is a felnőttek beiskolázásának, azaz az általános iskolai oktatásnak üteme az utóbbi 3—4 évben lemaradt. Évről évre csökken azoknak a dolgozóknak a száma, akik befejezik az általános iskolát, habár éppen az ellenkezőjét vártuk. Illusztrációképpen mondjuk el, hogy míg az utóbbi kilenc évben átlagosan 380 személy fejezte be az esti iskolát évente, addig az utolsó három évben a végzős hallgatók száma még a 300-at sem haladta meg. Az említettek okát a szakszervezet abban látja, hogy a munkaszervezetek nem biztosították dolgozóik számára a továbbtanulás feltételeit. E probléma megoldása érdekében a Községi Szakszervezeti Tanács felhívással fordult a munkaszervezetekhez, bizonyos engedményeket követelve az esti iskolába járó dolgozók számára. A munkaszervezetek negatív és elítélendő magatartását bizonyítja az a tény, hogy a szakszervezet kezdeményezését és ajánlatát hallgatólagosan elutasították. Emiatt az 1978-ban és 1979-ben beiratkozott dolgozók egy része kénytelen volt abbahagyni általános iskolai tanulmányait.

A gondokat, amelyek a felnőttek általános iskolai oktatását és nevelését kísérik tovább tetézi az a körülmény, hogy sem társadalmi, sem munkaszervezeti szinten nem teremtettük meg az általános iskolázásra való serkentés eszközeit. A társadalmi-politikai, az oktatási-nevelési szervezetek és a társultmunka-szervezetek nem tanúsítottak nagyobb érdeklődést és kellő komolyságot az e téren jelentkező problémák megoldása érdekében. Így a felnőttek általános iskoláztatására vonatkozó akcióprogramot még 1976-ban kidolgozták, ám véglegesítésére és elfogadására 1978 októberéig kellett várni. Az akcióprogram célkitűzéseinek megvalósításáért a társultmunka-szervezeteket, a Szabadkai Általános Oktatási-nevelési Öngazgatási Érdekközösséget, a Szabadkai Foglalkoztatási ÖÉK-et, a Művelődési ÖÉK-et, az iskolákat, valamint a munkaszervezetek társadalmi-politikai szervezeteit, a helyi közösségek és a község társadalmi-politikai és öngazgatási szerveit, valamint egyéb társadalmi tényezőket tettek felelőssé. Az akcióprogram előirányozta egy községi akcióbizottság megalakítását és megszabta ennek a bizottságnak a feladatait.

Az akcióprogram meghozatala óta azonban kevés történt. Az akciók közül a következők érdemelnek említést: A Szabadkai Pedagógiai Intézet és az iskolák mindent megtettek, hogy az írástudatlanok számát a minimumra csökkentsék, az iskolakötelesek 99,5%-át beiskolázták, az ismétlők számát 1,8%-ra csökkentették az általános iskolákban, községi szinten biztosították a felnőttek általános iskoláztatásához szükséges eszközöket, a Foglalkoztatási ÖÉK elkészítette minden tanév előtt az

általános iskolai végzettséggel nem rendelkező munkanélküli dolgozók névsorát, az általános iskolák pedig mindent elkövettek, hogy a felnőttek oktatását és nevelését magasabb színvonalra emeljék. Bár a felsoroltak cáfolni igyekeznek az előrebocsátott nem éppen pozitív megállapítást, az mégis igaznak mondható. Az itt említett akciók ugyanis egyéni megmozdulások és tevékenységek voltak, nempedig az akció-programba foglalt feladatok összehangolt megvalósítása. A megfontolt és átfogó tevékenység közszéki szinten elmaradt, mivel a kinevezett akcióbizottság egyetlenegyszer sem ült össze. De nemcsak ennek a szervnek a munkáját kell elmarasztalni. A feladatok fő hordozóinak — a munkaszervezeteknek a tevékenysége is elmaradt.

A szervezési problémákat egyéb nehézségek is szaporították. A felnőttképzés tantervét 1974-ben hozták meg. A tanterv nem fektetett kellő hangsúlyt a felnőttek társadalmi és öngazgatásra vonatkozó funkcióira, nem vette tekintetbe a hallgatók pszichofizikai tulajdonságait, nem tartotta tiszteletben a felnőttek foglalkoztatásából eredő különbségeket és feltételeket, a munkájukból és életkörülményeikből fakadó különlegességeket, a foglalkoztatás összetettségéből és a szociális környezetükből fakadó problémákat. Emellett a tanterv a felnőttek számára túlméretezett, az órák száma nagy, a hallgatók túlterheltsége nyilvánvaló. A környezetnyelv beiktatása miatt a harmadéveseknek heti 21 órát kell realizálniuk, a negyedévesek óraszámja pedig 23 hetente. Habár az említettekről sok szó esett és az oktatási-nevelési munkaszervezetek részéről folyamodványt küldtek a Tartományi Tanügyi Tanácshoz, az új tantervben sem irányoztak elő óraszámcsökkenést. Az idegen nyelv bevezetésével az óraszám még növekszik.

A felnőttoktatással kapcsolatban még egy kérdés: az általános tudás mellett szükség lenne a hallgatókat előkészíteni bizonyos munkafeladatok végzésére is. A foglalkozások és a szakmai képzettség egységes alapjairól szóló társadalmi megállapodás ugyanis előírta az I. és a II. szakmai fokozat megszerzését az általános oktatással párhuzamosan. Ez módosított programok szerint lehetséges, habár az új tantervből ez is kimaradt.

A felnőttképzést elemezve tehát megállapíthatjuk, hogy az eddig foganatosított társadalmi intézkedések csak részben vezettek eredményhez, legalábbis a munkaviszonyban levő dolgozók oktatását illetően. 1971 óta mintegy 4000 dolgozó fejezte be az általános iskolát, és ez nem elegendő, ha tudatában vagyunk annak, hogy bizonyos tényezők továbbra is növelik azoknak a munkaviszonyban levő dolgozóknak a számát, akiknek nincs meg az általános iskolai végzettségük. A tmsz-ok a középtávú fejlesztési tervek meghozatala alkalmával nem tervezték a munkaviszonyban levő dolgozók iskoláztatását is. Az új tanterv kidolgozása inkább közigazgatási alapon történt, mint az öngazgatás elveinek tiszteletben tartása alapján. Így aztán nem vették tekintetbe az úgynevezett funkcionális általános oktatás és nevelés lehetőségét, amelyet más köztársaságokban már évek óta eredményesen alkalmaz-

nak. A funkcionális általános oktatásnak az a lényege, hogy a hallgatókat az általános iskola befejezésével egyidejűleg előkészítik a szakmai képzettség I. és II. fokozatára is. Ezt az oktatási formát annál is inkább be lehetne vezetni, mivel az egyes köztársaságokban már több éves tapasztalattal rendelkeznek, tehát túl vannak a kísérletezés és az útkeresés fázisán.

A funkcionális általános oktatás mellett szól a Szabadkai Foglalkoztatási ÜÉK kutatása is. Az említett érdekközösség szakszolgálatáa ugyanis 1979-ben mintegy 600 dolgozóval beszélgetett el a felnőttképzés problémáiról, a dolgozók nehézségeiről és azokról a tényezőkről, amelyek miatt a munkanélküli dolgozók húzódnak az esti iskolától. A megkérdezettek nagy része kijelentette, hogy hajlandó beiratkozni a felnőttképző tagozatokra, ha az érdekközösség előbb realizálja elhelyezkedésüket. Ennek okát abban kell keresni, hogy a munkanélküli dolgozók az általános iskola befejezésével még nem kapnak semmilyen szakmai képzést sem, tehát továbbra is szakképzetlen munkások maradnak. A munkába állásuk tehát továbbra is bizonytalan. Különösen vonatkozik ez a szakképzetlen női munkaerőre. Mintegy 1500-an várnak már évek óta a foglalkoztatásra. Közülük több mint 600-an általános iskolai végzettséggel, sőt az egységes középiskolával is rendelkeznek.

Ha az említetteket figyelembe vesszük, érthető a munkanélküli dolgozók tartózkodó magatartása az esti iskolával szemben. A serkentés egyedüli módját tehát a funkcionális általános oktatásban kell keresni, azaz egy olyan oktatási formában, amely az általános tudás mellett szakosítást is biztosít, mégpedig a társult munka konkrét káderszükségei alapján.

Ezért is ajánlották a Szabadkai Pedagógiai Intézet szakmunkatársai két vagy több tantervtípus kidolgozását a felnőttek oktatására, amelyek közül egyik lehetővé tenné a funkcionális felnőttképzés megszervezését is.

Mivel a felnőttek általános oktatásának megszervezéséből csupán a munkaszervezetek maradtak ki, szükség lenne egy öngazgatási meg egyezés megfogalmazására is, amely kötelezné a tmsz-okat dolgozóik általános iskoláztatására. Természetesen, a foglalkoztatási ÜÉK nyilvántartásán szereplő munkanélküliek iskoláztatásáról sem kell megfellelkezni.

Az említett feladatok megvalósítása nem tűr halasztást. Elsősorban azonban az akcióbizottságokat kellene aktivizálni, hogy megszervezzék és meggyorsítsák a felnőttképzést a község területén.

Rezime

Problemi obrazovanja odraslih u Subotici

Prema odlukama X Kongresa SKJ, borba protiv nepismenosti je prvorazredan i neodložan zadatak svih društvenih subjekata u udruženom radu, u vaspitno-obrazovnim organizacijama, u interesnim zajednicama, mesnim zajednicama, u društveno-političkim zajednicama i drugim strukturama.

Iako je od tada održano mnogo sastanaka i dogovora, i danas se čuju konstatacije po kojima osnovno obrazovanje odraslih znatno zaostaje. Neznatan je broj onih, koji se upisuju u školu za odrasle. Očekivana pomoć od društveno-političkih organizacija je izostala.

Značaj opšteg obrazovanja više ne bi trebao da bude stvar za diskusiju. Osnovna škola je preduslov za uspešno uključivanje radnih ljudi u samoupravne procese, u društvene aktivnosti, a ona čini osnovu i za prisvajanje kulturnih dobara radnih ljudi. Neškolovanom radniku nisu dostupni samoupravni dokumenti i odluke organa upravljanja. Umesto njega i u njegovu ime neko drugi donosi odluke.

Iz tih razloga, problem nepismenosti i polupismenosti mora predstavljati brigu svih društvenih subjekata.

Prema popisu iz 1971. godine na teritoriji opštine Subotica bilo je 19.297 građana sa nepotpunom osmogodišnjom školom između 10 i 40 godina života. Od toga 6686 u radnom odnosu. Prema nepotpunoj anketi Radničkog univerziteta iz Subotice u junu 1979. godine bilo je preko 7000 radnika u udruženom radu bez osmogodišnje škole, a na evidenciji SIZ za zapošljavanje još oko 900 radnika. Večernju školu od 1971. godine prema procenama završilo je oko 3700 polaznika.

I pored navedenih pokazatelja, zadnjih godina znatno opada broj onih, koji se upisuju u školu za odrasle. Uzroke treba tražiti uglavnom u tome, što se radnicima ne obezbeđuju ni najminimalniji uslovi i pogodnosti za školovanje. Oni za to nisu ni stimulisani. Ne ostvaruje se ni Akcioni program koji je još 1976. godine usvojen. Nastavni plan i program nije usklađen sa stvarnim potrebama i on preopterećuje polaznike. Bilo bi neophodno uvesti funkcionalno osnovno obrazovanje odraslih i pripremiti radnike za I i II stepen stručnosti. U prilog ovome govori i anketa SIZ za zapošljavanje.

Dat je predlog za izradu samoupravnog sporazuma, koji bi regulisao pitanja opismenjavanja i osnovnog obrazovanja radnih ljudi u udruženom radu. Realizacija utvrđenih zadataka ne trpi odlaganje.

Summary

Problems of Adults' Education in Subotica

According to the resolutions of the 10th Congress of the LCY, fight against illiteracy is an urgent task of each social subject in the associated labour, educational institutions, communities of interest, local communities and socio-political organizations.

A lot of discussions and meetings have been held ever since but the general

opinion is that the education of adults is still unsatisfactory. The number of attendants of adult courses is very small, and the help from the socio-political organizations has failed, too.

The importance of elementary education shouldn't be a subject of discussion. It's evident that it is a prerequisite of successful joining of selfmanagement processes, social activities and it's also the base of using the cultural goods.

Uneducated workers can not read the selfmanagement documents and decisions of selfmanagement organs. So he can not take part in decisionmaking.

These reasons make it urgent to pay more attention to the problem of illiteracy.

According to the 1971 statistics there were 19 297 inhabitants with incomplete elementary school on the territory of Subotica between the age of 10 and 40. 6686 of them was employed. According to the statistics of Workers' University there were 7000 workers employed in the associated labour without completed elementary education, while 900 more were listed in the bureau of unemployment.

Evening school was finished by 3700 attendants.

The number of attendants has been falling recently. The reason for that is the lack of good circumstances for workers to attend school. They are not stimulated. The Actional programme of education is not in accordance with the real needs and it's too difficult for the attendants.

It would be necessary to make some functional changes. There is a suggestion for signing a selfmanagement agreement, regulating this problem which shouldnt be delayed any more.